

Του **Νίκου Βέττα**
Γενικού Διευθυντή ΙΟΒΕ, καθηγητή
Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Οι περιφερειακές και δημογραφικές διαστάσεις της ανάπτυξης

Η ελληνική οικονομία αναπτύσσεται με ρυθμούς που είναι σταθερά υψηλότεροι από τους μέσους ευρωπαϊκούς όρους κατά το τελευταίο διάστημα, καλύπτοντας μέρος του κενού που είχε δημιουργηθεί κατά τις πρόσφατες κρίσεις. Η μεγέθυνση της οικονομίας εκφράζεται με μείωση του ποσοστού ανεργίας, όπως και του επενδυτικού κενού και αναμένεται πως θα συνεχισθεί κατά το επόμενο διάστημα.

Κοιτώντας όμως προς τα εμπρός, υπάρχουν δύο διασυνδεδεμένα ερωτήματα. Πρώτον, μήπως τα προβλήματα στο εξωτερικό περιβάλλον της οικονομίας μας, το παγκόσμιο και ιδίως το ευρωπαϊκό, απειλούν τη δική μας πορεία, είτε μέσω μίας παρατεταμένης επιβράδυνσης που θα δυσχεράνει εξαγωγές και επενδύσεις είτε μέσω μίας κρίσης στις αγορές. Δεύτερον, κατά πόσο η δυναμική της οικονομίας είναι διατηρήσιμη μεσοπρόθεσμα ή μήπως ορισμένες από τις κρίσιμες δεξαμενές της τρέχουσας μεγέθυνσης μπορεί να εξαντληθούν στο μέλλον.

Ενόψει της μελλοντικής τροχιάς της οικονομίας και παρεμβάσεων πολιτικής που μπορεί να την ενισχύσουν έχει ιδιαίτερη σημασία η διασύνδεση τριών κρίσιμων διαστάσεων της. Η πρώτη αφορά το παραγωγικό υπόδειγμα, με άλλα λόγια κατά πόσο αλλάζει το τι παράγουμε στη χώρα και το πώς το παράγουμε, όσον αφορά τους τομείς της οικονομίας και τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων. Η δεύτερη αφορά τις δημογραφικές τάσεις, καθώς πληθυσμιακά η χώρα πλέον συρρικνώνεται, με ταυτόχρονη αύξηση της μέσης ηλικίας του πληθυσμού. Η τρίτη αφορά την περιφερειακή διάσταση, και το πώς διαφορετικές περιφέρειες μπορεί να έχουν διαφοροποιημένη πληθυσμιακή εξέλιξη και να επιλέγουν να εξειδικευτούν σε επιμέρους τομείς και υπο-κλάδους της οικονομίας.

Το παραγωγικό υπόδειγμα

Το ζήτημα του παραγωγικού υποδείγματος είναι το πρωτεύον. Η ελληνική οικονομία, ακόμη και πριν εισέλθει στην κρίση χρέους, είχε σημαντικά χαμηλότερη εξωστρέ-

φεια και εξαγωγικές επιδόσεις από σχεδόν όλες τις συγκρίσιμες ευρωπαϊκές. Η μέση ελληνική επιχείρηση ήταν πολύ περισσότερο στραμμένη στο εσωτερικό της χώρας ή σε τομείς σχετικά χαμηλότερης παραγωγικότητας και μη εμπορεύσιμων διεθνώς αγαθών και υπηρεσιών. Η υστέρηση της μεταποίησης και των κλάδων της τεχνολογίας, ως ποσοστό του συνόλου της οικονομίας αλλά και ο τρόπος μονομερούς μεγέθυνσης σε πιο παραδοσιακές δραστηριότητες όπως οι κατασκευές και ο τουρισμός ήταν μία έκφραση του προβλήματος. Ταυτόχρονα, το εξαιρετικά μικρό μέγεθος των περισσότερων ελληνικών επιχειρήσεων και το μεγάλο ποσοστό αυτοαπασχόλησης δεν επιτρέπει την καινοτομία στον επιθυμητό βαθμό, ούτε την εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας και σκοπού. Η τρέχουσα μεγέθυνση της ελληνικής οικονομίας συνοδεύεται από σταδιακή στροφή του παραγωγικού υποδείγματος, καθώς αυξάνονται οι επενδύσεις και ταυτόχρονα οι εξαγωγές προϊόντων, όμως η απόσταση της δικής μας οικονομίας από τις περισσότερες ευρωπαϊκές παραμένει μεγάλη. Ως αποτέλεσμα, η μέση παραγωγικότητα στην οικονομία μας είναι χαμηλή, γεγονός που δεν επιτρέπει την ταχύτερη αύξηση των εισοδημάτων, ιδίως της εργασίας.

Η δημογραφική δυναμική

Η σχετικά χαμηλή παραγωγικότητα

και η εξαρτάται μόνο από οικονομικούς παράγοντες, αλλά και από πολλούς άλλους κοινωνικούς. Άλλωστε υπάρχει μείωση του ποσοστού γεννήσεων στη χώρα μας σταδιακά ήδη από τη δεκαετία το 1980, μία τάση που δεν αναστρέφεται εύκολα ακόμη και αν υπάρχει βελτίωση των οικονομικών συνθηκών. Όμως, η βαθιά κρίση χρέους οδήγησε σε έξοδο από τη χώρα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού, τόσο Ελλήνων όσο και αλλοδαπών μόνιμων κατοίκων, που ήταν σε μεγάλο ποσοστό σε μικρές παραγωγικές ηλικίες. Αν και αυτή η έξοδος έχει σε μεγάλο βαθμό περιοριστεί ή και αντιστραφεί, η έλλειψη πολλών νέων ανθρώπων από τη χώρα μειώνει τη δυνατότητα συνεισφοράς τους στην παραγωγή αλλά και στο ισοζύγιο γεννήσεων παιδιών. Ως αποτέλεσμα, προβλέπεται περαιτέρω σταδιακή συρρίκνωση του πληθυσμού κατά τα επόμενα 10-20 χρόνια που σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές της χώρας θα αντανακλάται με μεγάλη έλλειψη νέων εργαζομένων και παιδιών και παρ'ότι μόνο ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας.

Η περιφερειακή διάσταση

Η περιφερειακή διάσταση τέ-

μενη τόσο τη δημογραφική δυναμική όσο και τη στροφή του παραγωγικού υποδείγματος. Ορισμένες περιοχές της χώρας έχουν δείξει σημαντική ανθεκτικότητα διατηρώντας τον πληθυσμό τους και προσελκύοντας και από άλλες περιφέρειες. Η Κρήτη και άλλα νησιά αποτελούν ένα τέτοιο παράδειγμα. Άλλες περιοχές έχουν πληγεί πολύ περισσότερο από τον συνδυασμό του υποβιβασμού εισοδημάτων και αποχώρησης πληθυσμού. Υπάρχει όμως και μία αντιστροφή επίδραση, καθώς η ερήμωση περιοχών όπου το κόστος διαβίωσης, ιδίως κατοικίας είναι σχετικά χαμηλό, οδηγεί αναγκαστικά τη συσσώρευση πληθυσμού σε περιοχές όπου το κόστος για νέες οικογένειες είναι πολύ υψηλότερο. Εάν υπήρχαν υψηλής αξίας δουλειές σε περιοχές της περιφέρειας, αυτό θα κρατούσε όχι μόνο τον πληθυσμό εκεί αλλά θα οδηγούσε και θα υποστήριζε και υψηλότερο ποσοστό γεννήσεων.

Αναπτυξιακή εξειδίκευση

Η δημιουργία όμως θέσεων εργασίας υψηλότερης αξίας περνά από τη στροφή του παραγωγικού υποδείγματος: ενίσχυση της μεταποίησης και ευρύτερα της βιομηχανίας ώστε να στηριχθούν και πληθυσμοί στην περιφέρεια, διευκόλυνση της δημιουργίας και ανάπτυξης επιχειρήσεων τεχνολογίας, που μπορούν να προσελκύσουν εργαζομένους και επιστήμονες που θα δραστηριοποιούνται από απόσταση, και ποιότητα αναβάθμιση των υπηρεσιών, συμπεριλαμβανοντας και παραδοσιακές δραστηριότητες όπως ο τουρισμός και η ναυτιλία.

Κάθε περιφέρεια και περιοχή μπορεί να βρει τη δική της εξειδίκευση, από την προσέλκυση μεγάλων ξένων επενδύσεων έως την αναδειξη τοπικών πολιτιστικών προϊόντων και από τη συγκέντρωση εξειδικευμένων κόμβων έρευνας και καινοτομίας έως τη γεωργία ακριβείας και τις ειδικές μορφές τουρισμού. Η ανάγκη τέτοιων αναπτυξιακών πρωτοβουλιών αντανακλά αφενός την απόσταση ανάμεσα στη δική μας οικονομία και σε όσες φιλοδοξεί να φτάσει και αφετέρου τα μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης που έχει.